

С. М. Мельник,

кандидат юридичних наук, начальник військово-юридичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Заслужений працівник освіти, полковник юстиції

В. Д. Левчук,

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу (проблем військового законодавства) Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Заслужений юрист України

УЧАСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ЗАХОДАХ, СПРЯМОВАНИХ НА БОРТЬБУ З ТЕРОРИЗМОМ У МИРНИЙ ЧАС

Анотація. У статті розглядається сучасний стан правового регулювання участі Збройних Сил України у заходах із протидії тероризму в мирний час. Аналізується досвід застосування Збройних Сил України у заходах спрямованих на боротьбу з тероризмом у мирний час.

Ключові слова: тероризм, мирний час, Збройні Сили України, антитерористична операція.

Аннотация. В статье рассматривается современное состояние правового регулирования участия Вооруженных Сил Украины в мероприятиях по противодействию терроризму в мирное время. Анализируется опыт применения Вооруженных Сил Украины в мероприятиях направленных на борьбу с терроризмом в мирное время.

Ключевые слова: терроризм, мирное время, Вооруженные Силы Украины, антитеррористическая операция.

Summary. The article deals with the current state of legal regulation of the participation of the Armed Forces of Ukraine in counter-terrorism measures in peacetime. The experience of the use of the Armed Forces of Ukraine in measures aimed at combating terrorism in peacetime is analyzed.

Key words: terrorism, peacetime, Armed Forces of Ukraine, antiterrorist operation.

Постановка проблеми. Сучасне антитерористичне законодавство України, відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [1], наділяє Службу безпеки України правовим статусом головного органу в загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, що організовується, здійснюється та координується через Антитерористичний центр при Службі безпеки України. Також серед інших суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, чинне антитерористичне законодавство виділяє Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил

© Мельник С. М., Левчук В. Д., 2018

України, основним конституційним обов'язком яких, згідно зі ст. 17 Основного Закону України [2], є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

З огляду на специфіку діяльності Збройних Сил України та враховуючи досвід участі в антитерористичній операції на Сході нашої держави впродовж 2014–2018 рр., важливим є дослідження правового регулювання залучення Збройних Сил України у мирний час до антитерористичних операцій.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням окремих проблем правового регулювання протидії терористичній діяльності у своїх наукових працях займалися В. Ф. Антипенко, О. М. Бандурка, М. В. Башкиров, В. В. Белєвцева, С. У. Дікаєв, Р. А. Калюжний, С. О. Кузніченко, В. А. Ліпкан, С. С. Маїлян, В. В. Майоров, М. В. Назаркін, В. Я. Настюк, Т. А. Петрова, І. М. Рижов, В. Б. Рушайло, Р. М. Слепцов, В. А. Тюрін та багато інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Однак питання щодо участі Збройних Сил в заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом у мирний час, на пострадянському просторі окремо не вивчалось та досі не було предметом широкого наукового обговорення у вітчизняній юридичній науці.

Мета та завдання дослідження полягає в тому, щоб здійснити детальний аналіз правових норм щодо участі Збройних Сил України в антитерористичних операціях у мирний час, а також напрацювати пропозиції щодо вдосконалення антитерористичного законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Оновлені стратегічні документи (*Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України*) (курсів наш. – авт.) визначають терористичну загрозу як одну з основних загроз національній безпеці України, важливе місце в системі суб'єктів протидії якій посідають Збройні Сили України.

Так, відповідно до статей 1 та 1¹ Закону України «Про Збройні Сили України» [3], Збройні Сили України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом та мають право в мирний час застосовувати і використовувати зброю та бойову техніку для:

– відбиття піратських нападів на морські або повітряні судна та осіб, які перебувають на їх борту, захоплення піратських морських або повітряних суден, звільнення заручників, а також морських або повітряних суден, захоплених піратами, у відкритому морі чи в іншому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави;

– забезпечення виконання покладених на з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України завдань під час їх застосування в районі проведення антитерористичної операції, у разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі або територіальному морі України;

– забезпечення захисту від терористичних посягань об'єктів та майна Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боеприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях;

– забезпечення під час проведення антитерористичної операції виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, участі у затриманні осіб, а також для знешкодження осіб у випадках, коли їх дії

реально загрожують життю та здоров'ю заручників, учасників антитерористичної операції або інших осіб.

Для належного осмислення правової природи залучення Збройних Сил України до заходів з протидії тероризму в мирний час, у контексті статей 1 та 1¹ Закону України «Про Збройні Сили України» перш за все необхідно висвітлити юридичну сутність антитерористичної операції та мирного часу.

Дефініція терміна «антитерористична операція» міститься в Законі України «Про боротьбу з тероризмом», під якою розуміють комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності, яка проводиться лише за наявності реальної загрози життю і безпеці громадян, інтересам суспільства або держави у разі, якщо усунення цієї загрози іншими способами є неможливим.

Чинне законодавство України, на відміну від терміна «антитерористична операція», не містить будь-якої інтерпретації терміна «мирний час», однак завдяки детальному аналізу деяких положень Закону України «Про оборону України» [4] надає можливість сформулювати власне розуміння мирного часу.

Вищезазначений Закон оперує таким понятійно-категоріальним апаратом, як «особливий період» та «воєнний час». Під особливим періодом розуміється період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Проте зазначений перелік підстав для настання особливого періоду не є винятковим, адже, згідно з ч. 1 ст. 4 «Про оборону України», у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

Під воєнним станом розуміють особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

На підставі вищенаведеного, існування періоду мирного часу можливе лише за відсутності загрози збройної агресії проти України, оскільки, виходячи з положень Закону України «Про оборону України», при наявності загрози нападу на Україну в країні розпочинається особливий період.

На сьогодні в Україні діє особливий період який розпочався 17 березня 2014 р., тобто з моменту оприлюднення Указу Президента від 17.03.2014 р. № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» [5].

Нині законодавством прямо передбачено, що антитерористична операція може здійснюватися як самостійний комплекс заходів у мирний час, одночасно з заходами відсічі збройної агресії в порядку ст. 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану.

Так, 14 квітня 2014 р. на підставі Указу Президента України № 405/2014, згідно з яким вводилося в дію рішення Ради безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» [6], Збройні Сили України залучилися до проведення антитерористичної операції в умовах особливого періоду.

Участь Збройних Сил України у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом у мирний час, у контексті статей 1 та 1¹ Закону України «Про Збройні Сили України», можливе лише за наявності певних юридичних фактів.

По-перше, у випадку проведення антитерористичної операції в межах території України, підрозділи Збройних Сил, відповідно до п. 5 Указу Президента України від 14 квітня 1999 р. № 379/99 «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» [8], залучаються до проведення заходів боротьби з тероризмом за рішенням Антитерористичного центру при Службі безпеки України.

Тобто при проведенні антитерористичної операції за відсутності збройної агресії або загрози агресії проти України (тобто в мирний час) Служба безпеки України здійснює координацію та управління особовим складом Збройних Сил України, які залучаються до антитерористичної операції, при цьому Збройні Сили України не можуть проводити воєнні дії, оскільки початок воєнних дій є початком воєнного часу, тобто особливого періоду.

По-друге, Збройні Сили України можуть залучатися до заходів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, у випадку участі України, на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у спільних з іноземними державами антитерористичних заходах.

Прикладом залучення військовослужбовців Збройних Сил України до антитерористичних заходів у мирний час є операція НАТО «Океанський щит» (англ. Ocean Shield), що здійснювалася поблизу узбережжя Сомалі та тривала з вересня 2013 р. по січень 2014 р. [7, с. 180].

Досвід проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей засвідчив необхідність додаткового нормативного врегулювання участі Збройних Сил України в заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. На наш погляд, доцільним кроком є включення до числа суб'єктів боротьби з тероризмом, передбачених ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», Збройних Сил України, а також встановлення чіткого розмежування повноважень Міністерства оборони України та Збройних Сил України в межах ст. 5 цього Закону.

Висновки. Таким чином, з урахуванням завдань та повноважень Збройних Сил України щодо боротьби з тероризмом згідно з Законом України «Про боротьбу з тероризмом» можемо зазначити, що Збройним Силам України надана достатня кількість прав на застосування зброї та бойової техніки в мирний час, у контексті статей 1 та 1¹ Закону України «Про Збройні Сили України».

Отже, як підсумок можемо зробити висновок, що особовий склад Збройних Сил України може залучатися до антитерористичної операції, яка проводиться у мирний час лише за рішенням Антитерористичного центру при Службі безпеки України, та у випадку залучення Збройних Сил України, їх діяльність координується Антитерористичним центром при Службі безпеки України, а також у випадку участі України, на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у спільних з іноземними державами антитерористичних заходах.

На сьогодні чинним законодавством не передбачена можливість Збройним Силам України діяти під час антитерористичної операції, яка проводиться у мирний час, незалежно від Антитерористичного центру при Службі безпеки України.

Список використаних джерел

---

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 02.11.2018).
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.11.2018).
3. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення: 02.11.2018).
4. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 02.11.2018).
5. Про часткову мобілізацію : Указ Президента від 17.03.2014 № 303/2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/2014> (дата звернення: 02.11.2018).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» : Указ Президента України від 14 квіт. 2014 р. № 405/2014. *Офіційний вісник Президента України*. 2014. № 14. Ст. 745.
7. Зіняк Л. В. Міжнародно-правові засади військового співробітництва України : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2017. 238 с.
8. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України : Указ Президента України від 14 квіт. 1999 р. № 379/99. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (дата звернення: 02.11.2018).